

Марија Црнић-Пејовић

Херцег Нови
ugos.r@cg.yu

Смјешани бракови

Припадност једној религији код нас је, по неписаном правилу, поистовјеђивана са припадношћу једном народу (православци Срби, римокатолици Хрвати), па зато бракови међу припадницима двије религије имају вишеструки значај и посљедице: толеранцију, друштвена и културна прожимања, шире посматрано – и политичка прожимања.

У овом раду изнесени су, на основу архивске грађе, бројни примјери таквих бракова, склопљених у 18. и 19. вијеку у Боки Которској, посебно у херцегновском крају. Дати су и црквени и грађански прописи који су омогућавали позитивна рјешења као и препреке за таква рјешења.

Кључне ријечи: бракови, православни, римокатолици, 18. и 19. вијек, Бока Которска, Херцег Нови.

Бракови склопљени између младенаца двије вјероисповјести јесу значајан чинилац у породичном, али и друштвеном, па и политичком животу. У Боки Которској живјело је до Другог свјетског рата двије трећине православног и једна трећина римокатоличког (у даљем тексту католичко, како је уобичајено код народа овога краја) становништва. Православно становништво насељавало је Грбаљ, Кртоле, Луштицу, Кривошије, сва рурална насеља херцегновског краја, а већинско је било и у Рисну и приобалним насељима херцегновског краја. Католичко становништво било је бројније у Котору, приобалним насељима которског залива, у тиватском крају, док је у мањем броју живјело у Херцег Новоме, приобалним насељима тога дијела Боке, у Росама и насељу Крашићи.¹ Овакво стање је посљедица

¹ Саво Накићеновић, *Бока антропогеографска студија*, Насеља српских земаља, књига 9, Београд 1913; *Шематизам бококоторско дубровачке епархије*, Задар, Дубровник 1874-1912; *Catalogus cleri in Diocesi Catharensi existentis ineunte anno MDCCCXLI*, Venetiis, 1840. до 1896. године, када мијења назив у *Schematismus seu status personalis et localis Dive-censis Catharensis pro ano doaniui bissextili* и излази до 1911. године.

историјских, политичких и друштвених збивања у Боки. Котор и околина су од почетка 15. па до краја 18. вијека под влашћу Венеције. Херцеговски и рисански крај крајем 15. вијека заузимају Турци и владају до краја 17. вијека, од када је и овај простор Боке под влашћу Венеције, до њеног пада 1797. године. На прелазу из 18. у 19. вијек велике силе отимају се око Боке, па су ту присутне аустријска, руска, француска војска, да би по пропасти Наполеона Аустрија добила Боку и владала овим крајем до 1918. године, када улази у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Значајан чинилац друштвених и вјерских прилика у Боки представља досељавање у Которски и Тиватски крај становника из Црне Горе, гдје долази до знатног преласка тог православног становништва у католичанство. Економски фактор и женидбене везе, а вјероватно и средина са већинским католичким становништвом, јесу узрок томе. Херцеговски и рисански крај остаје крајем 17. вијека, због оружаних борби и одласка турског становништва, без великог броја житеља, па ове крајеве насељава становништво из Херцеговине, уз становништво из Црне Горе. Градско језгро, Херцег Нови, насељавају млетачки чиновници и војници, а у 19. вијеку и аустријски.²

Припадници обје конфесије живјели су окупљени око своје црквене власти, која је настојала придобити што више вјерника. Католичка црква била је државна црква Венеције и Аустрије. Било је тешко, посебно у појединим временима, очувати и одржати православне богомоље, окупљати вјернике, јер су били под приском власти због припадања источном исповиједању. Током владавине Венеције и Аустрије званични језик је био италијански, све до седамдесетих година 19. вијека. Велики значај у очувању православне вјере, српског језика и ћириличног писма у сјеверозападном дјелу Боке одиграле су топаљска и рисанска комунитад, самоуправне народне јединице одобрене од млетачке власти, које су кореспондирале са становништвом на српском језику ћириличким писмом, а имале су и широку судску власт, док су са млетачким властима комуницирале на италијанском језику. Основно и средње образовање било је на италијанском језику, изузев при православним манастирима и црквама. Економски фактори, али и просвјета, били су чиниоци који су утицали да припадници двије конфесије живе у толерантним, па и пријатељским односима. Бављење поморством, занимањем које је становнике ових крајева доводило у додир са развијенијим крајевима свијета, утицало је на начин живота, одијевање, покућство, схватања.³

На основу архивске грађе која се налази у Државном архиву Црне Горе Цетиње, у Архивском одјељењу Херцег Нови, дати су бројни подаци о склапању бракова младенаца двије конфесије током 18. и 19. вијека.

² С. Накићеновић, *н. д.*

³ Д. Радојичић, *Крајина новска у судару свијетова*, Београд, 1994; М. Црнић-Пејовић, *Прилози борби за националну слободу крајем 19. вијека у херцеговском крају*, Зборник радова из науке, културе и умјетности, Бока 9, Херцег Нови 1977, 19 – 39.

Познато је да је у релевантном периоду до склапања брака долазило договором родитеља или старатеља, па се догађало да се младенци први пут виде на вјенчању. Економски интерес присутан је код склапања неких бракова па вјероватно и код ових, иако се на основу расположивих података стиче утисак да су симпатије/љубав често повод ових бракова. Очекивано је да дјевојка прије удаје, код ових бракова, прихвати вјеру женика, али то није било правило. Крсто Зубац Филип из Кумбора изјавио је 9. јуна 1783. године да се прије мјесец дана вјенчао са Анђом, кћерком Јова Франова, католикињом, и да није тражио да она промјени вјеру.⁴

Поручник Спиридон Лодовико дао је 2. октобра 1796. године писмену изјаву да ће се оженити по православном обреду са Тонином, женом Ђакома Стефановића, када се брак разведе.⁵ Презиме женика казује нам да се ради о католику и да ће се оженити по православном обреду, што значи да он не припада тој конфесији. Изјаву је Лодовико дао у Будви, мјесту становања будуће му жене. Како се докуменат налази међу документацијом Херцег Новога, може се претпоставити да је он као поручник млетачке војске био у служби у овом граду, па је од војних власти требало да добије дозволу за склапање брака, што је било уобичајено код војних лица.⁶ Може се претпоставити да је вјенчање младенаца двије вјероисповјести било ометано од стране једног или другог свештеника. Црквени прописи су одређивали да свештеник младе писмено обавјести свештеника младожење, и обратно, да нема или има сметњи склапању брака. Тако није 1772. године поступио поп Симо Цвјетковић из Баошића парох Кумбора и Ђеновића, када је вјенчао Бумгур Абрама, из Миоћечевића-Кумбор, са кћерком Сима Војводића, Дубровчанина од „закона латинскога“, па је после осам година вођен криминални процес против њега и младожење, јер су поступили „супротно заповиједи црквене и супрот одлуке божије и принципове“ (принцип: овдје се преносно мисли на млетачку власт). Како је овај спор завршио и да ли је било последица на већ склопљени брак, није нам познато услед недостатка доказа.⁷

На основу спискова прђија, који се налазе у Архиву Херцег Новог, може се закључити да је склопљено више бракова који су предмет нашег интересовања. Навешћемо неколико примјера бракова склопљених у 18. вијеку, гдје је дјевојка била православне, а младић католичке вјере: Стане Николина удала се за капетана Ђера Ређо, Марија Крста Маркова за Андрију Амадија. Њиховим примјером пошле су и католикиње које су се удале за

⁴ Државни архив Црне Горе, Архивско одељење Херцег Нови, у даљем тексту АХ; Политичко – управни млетачки архив, у даљем тексту ПУМА, АХ ПУМА књ. 95, 142.

⁵ АХ ПУМА 323, 405.

⁶ АХ ПУМА 317, 93.

⁷ АХ ПУМА 323, 405.

православце: Марија Каламати удала се за Вука Петровића, а Анета Гамберини постала је жена Сима Пишчевића.⁸

На основу архивског фонда православне цркве на Топлој, која је била сједиште епархије за херцеговски и рисански крај, а који се налази у Архиву Херцег Новог, као и на основу књига вјенчаних обје вјероисповјести, које се у препису чувају код матичног уреда општине Херцег Нови, пратићемо склапање оваквих бракова током друге половине 19. вијека.

Топалска парохијанка Анђе Чепрњић, стара шеснаест година, била је вјерена за поморца Стефана Вуковића из Требесина – „с којим је уговор учињела била га чекати годину дана“. Међутим, почетком новембра 1864. године вјерила се била за Вицка Суђу, Вишанина католичке вјере, и истога дана „родитељима првога вјереника вјеру отказала“. Како је католички поп одбио да их вјенча, са мотивацијом да је дјевојка вјерена, иако су родитељи младенаца и преко власти дали пристанак (мисли се на родитеље првога вјереника), Вицко Суђа је пред свједоцима изјавио да жели прећи у православну вјеру да би се вјенчао, па је парох топалски тражио савјет од виших црквених власти – да ли може обавити вјенчање кад младожења пређе у православну вјеру. Парох је сматрао: уколико не би обавио вјенчање, могло би се десити да дође до невоље за дјевојку, јер је „већ и у гријех са новим вјереником ступила“.⁹ Остаје нам непознато како је виша црквена власт одговорила, и да ли је брак склопљен и у којој цркви.

Софија, кћер Павла Раповца, православца, и мајке Кате Матковић, католикиње, из села Сасовића, вјерила се за Васа Триповића из села Требесина, православне вјере, који је условио склапање брака преласком Софије у његову вјеру. У документу преко кога смо дошли до ових навода налазимо податак да је Кате прије неколико година прешла на православну вјеру, а да је Софија, иако крштена у католичкој вјери, била васпитана у православљу и да је на њу имала посебан утицај баба, која је жена закона и народности греческе, „те је тако примила васпитање које је сходно уставу православне вјере“ и од рођења није никада видјела ни цркву ни свештеника „римског“. Пред католичким свештеником није се знала ни прекрстити нити је знала и једну молитву, изузев православних. Како дјевојка није била пунољетна, то није могла одлучити о преласку у православну вјеру, а што је био услов да би се удала. Ако би се чекало са вјенчањем до њеног пунољетства, могло је доћи до „развргавања прстеновања“ а како је дјевојка била слабог економског стања, могла је доћи у питање њена срећа, па је замољена виша црквена власт да одобри прекрштавање. У овом случају имамо

⁸ Приликом удаје састављан је списак предмета које је удавача доносила у прђији и сваки предмет је процјењиван, а затим је списак овјераван. М. Црнић-Пејовић, *Прђија у првој половини 18. вијека у херцеговском крају*, Гласник Етнографског музеја, Београд 1963.

⁹ Архив цркве Топле (у даљем тексту АХ ЦТ), 1864, година лист 187. У књизи вјенчаних католичке цркве, која се у препису налази код матичара општине Херцег Нови, уписано је 1864. године вјенчање Стијепана Суђа, земљорадника, са Дерић Стојанком, обоје из Жупање.

не само будући брак Васа православног са Софијом која је католикиња, већ исто такав брак Софијиних родитеља, који је био, вјероватно, склопљен прије 17 година. Док Софијин отац ни његови родитељи нијесу условљавали склапање брака преласком младе у вјеру будућег мужа, дотле Софијин вјереник поставља то као услов.¹⁰

Код брака Митровић Љубомира, православног, и Алачевић Анке, католикиње, који је склопљен у католичкој цркви 1864. године,¹¹ дошло је до проблема двије године касније, јер је Анка жељела прећи у мужевљеву вјеру и већ је, према закону од 1850. године, пред два свједока два пута изјавила ту своју намјеру, али је под утицајем свог духовника трећи пут одустала. Проблем је био и стога што је католички свештеник полагао право на дијете рођено у том браку, које је било крштено у католичкој вјери према договору родитеља приликом вјенчања, како сазнајемо из акта који је упутио парох топаљски вишој црквеној власти. Он је тражио одобрење да може примити Анку у православној вјери, ако она посвједочи да је већ два пута изразила жељу о томе.¹² Остаје нам непознато како се овај случај завршио, али и непознаница зашто је брак склопљен у католичкој цркви: да ли је то била жеља младенке, па јој је будући супруг испунио жељу, или је било неких проблема око склапања брака, па их је католички свештеник пристао вјенчати, иако је женик био православне вјере.

Женидбеним уговором који је склопљен између Јована, војног хирурга, католика, од оца Флоријана Модлидбе и мајке Текле Ковачић, и Милице, православке, од оца пок. Јована Комненовића и мајке Софије Иванковић, закључено је да се дјеца крсте у мајчиној вјери. Младенка није била пунољетна, па ју је заступао Антун Јанковић. Брак је склопљен децембра 1871. године, те „предвиђајући госп. Модлидба да би његова законита супруга лако родити могла, ползујући се при том од основног закона од 25. маја 1868. године члан 4, то он данас за онда и свечано, без сваке претње и насиља пред потписана три свједока изјављује жељу и дава моћ и слободу представљеној супрузи, да она своју дјецу, мушку и женску, која би се родити могла у њи законитом браку даде крстити, миропомазати и васпитавати од православних свештеника у восточно православној цркви или другачије у грчко оријенталној вјероисповјести и предпостављено потврђује својим потписом. Госп. Милица Модлидба Комненовић чувши изјаву свога мужа читује да је по њеном хтјењу, а да су једно и друго читовање потписани свједоци чули и својим потписом потврђују“. Слиједи потписи брачног пара, Миличином заступника А. Јанковића и свједока: Ђорђа Милиновића, Јефта Гојковића и Ђорђа Станишића.¹³

¹⁰ АХ ЦТ 1866, 375.

¹¹ Поменута књига вјенчаних за 1864. годину.

¹² АХ ЦТ 1866, 282.

¹³ АХ ЦТ 1873, 120.

Из списка који су сачувани у вези са закључењем овога брака сазнајемо да је младожења изразио жељу да се вјенча на Топлој у православној цркви. Међутим, војни свештеник регименте из Задра, којој је припадао војни хирург Модлидба, јављајући пароху дјевојке да је извршено трократно објављивање женидбе и да је младожења положио „Војној Високостојећој власти“ одређену своту у ту сврху, није нагласио да парох топаљски може извршити вјенчање, па је овај тражио од својих надлежних црквених власти како да поступи. Неколико дана касније парох топаљски је обавјестио војног свештеника у Дубровнику да је извршио три пута објављивање о удаји Милице Комненовић и да нема никаквих препрека за закључивање брака.¹⁴ Највјероватније је брак закључен у Дубровнику, јер нијесмо нашли убиљежено склапање овога брака у књигама вјенчаних ни католика ни православних. Сходно наведеном уговору између супружника Модлидба, њихов син, рођен 30. јула 1873. године, крштен је према наведеном уговору међу његовим родитељима – у православној вјери и дата су му имена: Славомир, Цвјетко, Комнен, о чему парох топаљски обавјештава католичког војног свештеника у Дубровнику, коме је припадао отац новорођенчета, јер је био војни хирург.¹⁵ Познато је да је његова сестра Олга склопила на Топлој брак са свршеним богословом из Топле, Марком Станишићем, 1897. године, а годину дана касније се њена сестра Марица вјенчала, такођер на Топлој за Буквић Николу, рођеног 1857. године у Горњем Храсну (Херцеговина), а који је живио у Дубровнику.¹⁶

Да је постојао тихи „рат“ међу свештеницима двију конфесија, посебно од стране католичких свештеника, приликом склапања брака међу њиховим парохијанима, може нам послужити као доказ и сљедећи примјер. Парох топаљски и протопрезвитер херцеговски јавио је 28. маја 1875. године Конзисторији у Котор да је обавјештен од пођанског пароха да римокатолички свештеник неће да изврши „трикратне наповједи“ за своју парохијанку Марију, кћер Митра Томашевића, која је требало да се уда за Пођанина Илију Милошевића. Конзисторија је подсетила топаљског пароха на закон о „смјешаним браковима“ и на одредбу која се односи на овај случај. По тој одредби, требало се пријавити „политичкој власти“ и она је, у току четири недеље, вршила оглашавање о будућем браку. По истеку тог времена власт је писмено обавјештавала о објављеним „политичким наповједима“ онога пароха за којег су се странке сагласиле да их вјенча.¹⁷ Из напред наведеног произилази да су Марија и Илија несметано могли склопити брак.

Годину дана касније овај закон помогао је и Павлу Шкијановићу из Равене, католику, молеру, удовцу, да се вјенча са Софијом Трипковић, дјевојком православне вјере из села Поди. Како Павлу његов свештеник није хтио извршити наповједи, а без тога се брак није могао склопити, и како је по

¹⁴ АХ ЦГ 1871, 168, 169.

¹⁵ АХ ЦГ 1873, 96, 99.

¹⁶ Књига (у препису) вјенчаних православних, која се налази код матичара Општине Херцег Нови.

¹⁷ АХ ЦГ 1875, 88.

обраћању „политичкој“ власти требало чекати четири недеље, па се у том случају не би могло извршити вјенчање прије Великих пости, то је парох топаљски молио своју вишу црквену власт да дозволи вјенчање не придржавајући се закона. Није нам познат одговор виших црквених власти, али је сигурно био позитиван, јер у књизи вјенчаних католика налазимо склопљен овај брак.¹⁸ Истовремено, парох топаљски упутио је молбу да се дозволи склапање брака Топљанину Николи Предовићу, православу, у вријеме сиропусне недеље, са Павлином Голубовић, католикињом без родитеља, која је већ законским путем затражила прелазак у православну вјеру. Образлажући поднесене молбе, парох наглашава да су дјевојке сиромашног стања, али веома поштене „и лако да би обманути бити могле у противном обстојатељству из ових узрока и зато што је међу њима смјеша, па би добро било да се брак одмах склопи“, односно да се дозволи вјенчање у дане Поста, када се по црквеним прописима, нијесу обављала вјенчања.¹⁹

Парох Топле обавјестио је 1888. године администратора парохије савинске да је извршио „трострука проглашења из узрока што је Глиго Томашевић из Савине намјеран вјенчати Катку Глеђ из Србине, кћерку Мата, католика, по занимању бачвар и мајке Анђе Вуковић“. Истовремено обавјештава да је дјевојка „доброг моралног поведенија, слободна и ником обећана, те се може извршити вјенчање“ уколико Глиго донесе од херцегновског суда „декрет“, јер је дјевојка малољетна.²⁰

Новембра 1889. године топаљски парох обавјестио је римокатолички уред у Херцег Новоме да је обавио три наповједи у вези са вјенчањем католика Фрања Бумера из Чешке – „који од неког времена настањен овдје“ – и Олге Комненовић, топаљске парохијанке. Да је овај брак склопљен, доказ је књига вјенчаних топаљске парохије, гдје је регистрован.²¹

Женидбеним уговором, склопљеним 3. септембра 1890. године пред свједоцима, Мићо Гудељ се обавезао да ће вјенчати Мару Микут – католикињу, али да се њихово дијете рођено прије брака, као и дјеца која би се убудуће родила, крсте у очевој, православној вјери. Овај уговор сачињен је на основу закона од 25. маја 1868. године, члана 1.²²

Шпиро Гарзичић, од оца Паска – католика, и мајке Марије Ђурић – православне вјере, рођен 29. новембра 1866. године, крштен је у католичкој вјери а миропомазан 11/23 марта 1884. године у православној вјери. Он се у манастиру Савина вјенчао 1. новембра 1893. године са Даринком Ђучић,

¹⁸ АХ ЦТ 1876, 63.

¹⁹ Као 17.

²⁰ АХ ЦТ 1888, 23.

²¹ АХ ЦТ 1889, 151. У документу пише Бумер, а у књизи вјенчаних католика Вимер Олга је такођер из мјешовитог брака Комненовић Марка и Емер Катиче.

²² АХ ЦТ 1890, 53.

православне вјере, која се родила 28. јануара 1859. године од православних родитеља.²³

Исте године вјенчали су се Јеричевић Мато, католик и Пиљуровић Госпава, православна, из села Ратишевине, па је парох топаљски извршио наповједи и обавјестио о томе 15. новембра римокатолички уред.²⁴

Антун Ђуриновић, наджупни управитељ, обавјестио је „Пречасни грчко – Источни Парохијални Уред на Топлој да Јосип пок. Балдасара Антуна Шитића и мајке пок. Петрониле Мартиновић-Ћиеско, рођен и настањен у овој парохији католик, ковач, кани ступити у брак с Маром ћером Јока Чепрњића и Милице Мрачевић из Суторине, село Шпуље, настањена, грчко – источњачког исповеданија“, истовремено обавјештавајући да ће се наповједи одржати 21. и 28. априла и 5. маја 1895. године у католичкој цркви у Херцег Новоме и у православној цркви у Суторини, гдје је дјевојка рођена, и моли да се наповједи одрже и у цркви на Топлој којој припада дјевојка, јер живи у Херцег Новоме.²⁵

У познатој породици Војновића, који по традицији потичу од Војина – унука Стевана Дечанског, било је више оваквих бракова. Крајем 17. вијека у херцегновски крај насељавају сердар Милош Вујов Сердаревић и Јован Вујов Кнежевић, односно Војновићи, са осталим бројним досељеницима из Херцеговине. Војновићи од млетачке власти бивају признати кнезови, сердари, колонели, а познати су и као поморски капетани, трговци у Трсту и Одеси. У Русији је више њих постигло високе положаје адмирала и других високих војних чинова, као и титуле грофова, а Аустрија им је признала племство и грб. Конте ужички Јован (1811-1837), унук грофа и адмирала руске црноморске флоте Марка Војновића (Марко је био унук прводосељеног у херцегновском крају, Јована Вујинова Војновића (Кнежевића)), ожењен је био Катарином Гојковић из Херцег Новог, чија је мајка била од Стратимировића из Кулпина. Они су имали два сина – Константина и Ђорђа. Јован је умро врло млад, па се Катарина преудала у породицу Пелегринија, а дјецу је преузела бака по оцу, Касандра, рођена Ангели Радовани, католикиња, удата за њиховог дједа Ђорђа, руског мајора и грофа. Њихов брак је склопљен по римокатоличком обреду. Када су дјеца навршила десет година, бака их је послала у гимназију у Дубровник код пијаристија (касније свјетовњака), гдје су покрштени у католичкој вјери. Тврди се да се Ђорђе, након студија права у Падови, по повратку у Херцег Нови вратио у православље, био дуго година начелник Херцег Новог, заступник, а једно вријеме и председник Далматинског сабора. Један је од оснивача и вођа Српске странке, члан Бечког парламента и доживотни члан Господске куће у Бечу. Пријатељ са црногорским краљем Николом, одликован од српског краља Милана, уз

²³ АХ ЦТ 1893, 56.

²⁴ АХ ЦТ 1893, 44. У књизи вјенчаних римокатолика пише Јуричевић Мато, рођен на Хвару (Св. Ђорђе), жандармеријски водник.

²⁵ АХ ЦТ 1895.

Фердинанда Хазбуршког био је кандидат за бугарски престо. Ожењен је био из породице Мартинели из Трогира, а једини му син Душан, аустријски официр, убио се у Бечу 1884. године. Ђорђевић брат Косто (Константин), познати правник, ожењен је био из познате дубровачке породице Серегали. Његови синови Лујо и Иво оставили су у науци и књижевности видних трагова. Косто је остао у католичкој вјери, па 16. јуна 1871. године у писму бискупу Штросмајеру пише: „Ако сам по роду Срб, по политици сам Хрват, а по вјери католик“.²⁶

На основу књиге вјенчаних у православној цркви на Топлој (ова парохија осим Топле обухватала је Игало, град и предграђа), у периоду од 1858. до 1900. године склопљено је 285. бракова од којих за осам можемо поуздано рећи да су склопљени између младожење православне и дјевојке католичке вјере. Томановић Филип, православац, вјенчао се 1862. године са Росаном Мериса из Мељина, од оца Матеје и мајке Франета Елене. Десет година касније, у истој цркви вјенчао се Коњевић Михаило, гостионичар из Топле, са Пић Албином, рођеном у Тиролу, а настањеном у Херцег Новоме (у даљем тексту Нови). Исте године склопљен је брак између Комненовић Марка са Топле и Емер Катарине из Пераста, од оца Вићенца и мајке Гарчида Роже. Идуће године склопљен је брак Бркановић Станислава из Скрадина, учитеља у Новоме, са Даринком Мршић. Кецовић Крсто, трговац с Топле, вјенчао се 1884. године са Лејнвебер Емом из Ложошћа, по занимању поштанском чиновницом, настањеном у Новоме. Синобад Милан из околине Книна, оженио се 1887. године у Новоме, гдје су младенци живјели, са Дада Маријом, рођеном у Трогиру. Перић Марко из Оћетова (Далмација), земљорадник, склопио је брак са Зорнија Катицом из Шкаљара – Котор, која је живјела на Топлој, гдје је брак и склопљен 1891. године. Гудељ Михаило, трговац из Новог, 1897. године склопио је брак са Ликом Ником са Топле. Посебно је интересантно да је Франћеско Вићенцо Пец, рођен у Ајету (Италија), а настањен у Пули, по занимању колар, закључио брак у православној цркви на Топлој 1882. године са Милиновић Маријом, рођеном у Морињу, православком, настањеном у Новоме. Исто је урадио и Павелка Франц, потпоручник из Чешке, који је у вријеме закључења брака живио у Сплиту, а вјенчао се са Ратковић Саветом која је рођена и живјела на Топлој. Њима се 1894. године прикључио и Хубер Оскар, рођен на Ријеци, официр у Новоме који се вјенчао са православком Гојковић Ирином.

На основу књиге вјенчаних католичког уреда у Херцег Новоме, која се такођер налази у препису код матичара Општине Херцег Нови, за период 1850 -1900. година изњети ћемо податке о вјенчању младића католичке са дјевојкама православне вјероисповјести. У току овог периода склопљено је 355 бракова, од којих је 61 брак предмет нашег интресовања.*

²⁶ С. Накићеновић, *О херцеговским Војновићима*, Дубровник 1910; М. Жежељ, *Госпар Иво*, Загреб 1977.

* Први такав брак, забиљежен у наведеној књизи, склопљен је 1851. године између Амарено Ивана, ципелара из Котора, настањеног у Новоме. Идуће године њима су се

придружили Оси Мато, земљорадник, рођен у Дубровнику, који се оженио са Вуковић Анетом из Требесина. Наредне године Лико Никола из Дубровника, настањен на Топлој, оженио се са Јачеглав Станом са Мокрина. Исте године склопили су брак и Занетовић Франо, из Новога, са Вуковић Маријом из Требесина, као и Чекердековић Мато из Будве, настањен у Мељинама, са Цвјетковић Еленом из Баошића. Идуће године склопљена су четири брака: Флорерино Андрија, кројач из Новога, са Квекић Аном из Пода, настањеном у Новоме; Булисић Симо са Виса, морнар у Новоме, са Вучковић Еленом са Мокрина; Биљани Лука, поморац, са Мрачевић Анђом из Суторине, а обоје су живјели у Новоме; Вуковић Никола из Гружа (Дубровник), болничар, са Марић Станом из Суторине, обоје настањени у Новоме. Пјеровић Иван из Дубровника, земљорадник, и Косић Марија из Мојдежа, настањени у Новоме, вјенчали су се 1855. године, као и Ђуриновић Мато са Виса, носач, са Шкоро Аном, из Жлијеба, настањени у Новоме. Бартоломео Хинко са Виса, рибар, за жену је узео Русовић Ану из Сасовића, а вјенчали су се у Новоме 1856. године, гдје су и живјели. Пантеон Гајетано из Вероне, војни крчмар из Мељина, 1857. године склопио је брак са Иванковић Анђеликом, посједником из Савине. Исте године оженио се Ванио Фрањо, из Сплита, са Ђуровић Еленом са Топле, као и Николић Томо из Ластве-Тиват, земљорадник, настањен у родном мјесту, са Вуковић Аном из Требесина, а идуће године Ратковић Јероним са Виса, индустријалац у Кутима, са Марић Аном из Кута. Слиједеће године склопљен је брак Слишник Ђирила из Галиције, бријача, са Микулић Маријом из Новога гдје су обоје живјели. Из познате перашке породице, Иноћентије Буровић, индустријалац, вјенчао се 1860. године са служавком Петровић Аном, од оца Стијепана и мајке Ане Велаш (православна) са Топле. Двије године касније, Богопановић Антун из Котора, поморац, оженио се са Новљанком Сенић Аном. Поморац из Новога, Велуб Антун, оженио се са Пророчић Јованком из Црне Горе, која је радила као служавка у Котору. Те године се оженио и Косе Антун из Чешке, наредник у пензији, са Иванковић Еленом из Савине. Гарзичић Паско из Црквенице, склопио је брак са Кулиновић Милицом из Мојдежа. Исти се Гарзичић 1865. године оженио Ђурић Маријом из Пода, из чијег се брака родио помињани Шпиро Гарзичић. Те године вјенчали су се Минкович Вићенцо из Жупање и Чепрњић Анђелика, настањени у Новоме. Исте године вјенчали су се и Салатић Иван, звани Гарсић, из Конавала, са Марић Анђеликом из Кута, гдје су обоје живјели. Пастар Лука из Мућа – Сплит, трговац, вјенчао се 1867. године са Вуковић Анастасијом из Србине, предграђе Новога. Исте године вјенчали су се Павличић Ђорђе, ципелар, и Брајевић Софија, обоје из Новога. Годину дана касније, Пикарт Карло из Прага, артиљерски наредник склопио је брак са Суботић Катицом која је, као и младожења, живјела у Новоме.

По један брак склопљен је 1869, 1870. и 1872. године, и то: Петровић Станислав из Шкаљара, посједник, са Павловић (вјероватно Павковић) Емилијом, рођеном на Подима, посједником из Мељина; Мравак Стијепан из Сиња учитељ и Поповић Љубинка из Новога, гдје су обоје живјели, и Треке Трипо, из Котора, са Павковић Софијом са Пода, односно Мељина. Идуће године је Вулић Мато са Брача, земљорадник у Кутима, склопио брак са Катнић Аделом, швељом из Кута, од мајке Вујновић Тадије и оца Песторић Андрије, па се може закључити да је младенки ово други брак. Рашета Петар из Ђилипа, настањен у Кутима, оженио се 1875. године Марић Анђелком, из Кута, а Никчевић Никола – Предовић Еленом, обоје са Игала. Напред наведени Шкијавони Павао, собосликар из Равене, настањен у Новоме, вјенчао се 1876. године са Трипковић Софијом са Пода. Двије године касније, Ненадић Мато из Вињана – Имотски, трговац у Мељинама, оженио се са Маријом Коњевић, модискињом из Новога, а 1881. године Пећаровић Ђорђе са Виса, трговац у Новоме, Катицом Суботић из Рисна. У 1883. години склопљена су три брака: Дешковић Поликрап из Сплита, чиновник дневничар, и Видаковић Анђе из Требесина; Петрушић Доменико, поморац, и Матковић Љубомирка из Жвиња – Суторина; и Корошец Иван из Штајерске, поштар, и Алексић Маријета из Брајића – Будва. Сви они живјели су у Новоме. Корцушка Матија, кројач који је живио у предграђу Новога, склопио је 1885. године брак

Изнесени подаци односе се на 18. и 19. вијек, а базирају се, како смо нагласили, на архивској грађи и препису књига вјенчаних, које обухватају православне и римокатоличке вјернике који су живјели у градском језгру Херцег Новог, гдје је живио највећи број римокатолика у овом крају (предграђа и насеља: Топла и Игалу).

У другој половини 19. вијека, на основу књига вјенчаних обје вјероисповјести, закључено је 640 бракова или 12,8 годишње, од чега 72 „мјешовита“ или 11,25%. Од овога се броја 61, односно 64 младића римокатоличке вјере (три младића католичке вјере вјенчали су се у православној цркви на Топлој) вјенчало са дјевојкама православне вјере, док се свега осам младића православне вјере вјенчало са дјевојкама римокатоличке вјере. Католички младићи, који су склопили брак са православкама, доселили су се углавном из Чешке и Далмације, по потреби службе или у потрази за послом. Већина досељених младића били су у војсци, жандармерији, финансијским службама, поштанском саобраћају, као занатлије. Дјевојке православне вјере, које су се удале за те младиће, биле су више или мање економски самосталне, живјеле су већином у граду, на Топлој или Игалу, а биле су рођене у околним селима. Социјална припадност у

са Гопчевић Анђеликом са Пода, као и Прововић Трипо из Котора, земљорадник на Игалу, са Томановић Милицом са Пода, такођер настањеном на Игалу. Талоти Иван из Арте, зидар у Новоме, и Трипковић Софија са Пода вјенчали су се 1886. године, а годину дана касније Пеиновић Ђуро из Госпића, капетан са Топле, и Комненовић Софија, такођер са Топле, гдје је и рођена. Вимер Фрањо из Прага, учитељ музике у Новоме, вјенчао се са Комненовић Олгом са Топле 1889. године, када и Човић Јосип из Сиња, кочијаш у граду, са Вуичић Анетом из Баошића, служавком у граду. Идуће двије године склопљен је по један овакав брак, и то Чупр Јосип из Чешке, жандар у пензији у Новоме, и Сикимић Госпава са Жлијеба, те Рудењак Никола из Ријеке Дубровачке, земљорадник на Игалу, одакле је била и његова невеста, Миличевић Госпава. Делић Марко из Крешева, водник у пензији у Мељинама, вјенчао се 1893. године са Доклестић Љубинком из Требесина, а њима су се придружили Јуричић Мато са Хвара, жандармеријски водник у Новоме, и Пиљуровић Госпава из Ратишевине. Корчуланин Босољина Лоренц, финансијски чувар у Новоме, оженио се са Бијелић Станом из Кавча – Грбаљ 1894. године, а идуће године вјенчали су се Шитић Јосип, ковач у граду, са Чепрњић Маријом, служавком, као и Лоренц Антун из Чешке и кћер Радановић Маре, Милица, са Савине. Томашевић Паво из Сиња, жандар у пензији, вјенчао се 1896. године са Дерић, рођеном Доклестић, Катом (значи да је била удовица), бабицом у Новоме, гдје су обоје живјели, као и Серта Иван, послужитељ у граду, са Павловић Станом из Крушевица. Највећи број оваквих бракова у другој половини 19. вијека закључен је 1897. године, када су се вјенчали Маровић Љубомир из Доброте, чиновник приправник у Задру, са Павковић Госпавом, рођеном у Цариграду, поријеклом са Пода, настањеном у Мељинама; затим, Калајзић Паво из Блата – Омиш, трговац, са Ивовић Ружом са Убала, Мамић Вицко из Сиња, жандар у пензији у граду, гдје је била настањена и његова невеста Лепетић Анђе, родом са Мокрина. Павловић Блаж-Влахо из Дубровника, поштански приправник у граду, вјенчао се исте године са Милетић Даринком, настањеном у родном граду. Идуће двије године склопљена су по два брака. Зовић Фрањо из Трогира, жандар у пензији, склопио је брак са Прлаин Анетом са Мокрина, а обоје су били настањени у граду. Сводоба Антун из Чешке, подофицир у Мељинама, оженио се са Тасовац Еленом из Кута, а Главић Лука из Конавала, гостионичар у граду, оженио се са Крунић Милицом са Каменога, која је живјела на Савини Шевић Блаж, из околине Сплита, оженио са Доклестић Станом – Саветом из Требесина.

склапању ових „мјешовитих“ бракова није била пресудна, јер су и на једној и на другој страни младенци припадали различитим слојевима друштва: од служавки и праља до посједница, од земљорадника и љекара до индустријалаца. Утицај цркве у том времену, био је веома значајан за цјелокупно друштво, а посебно за појединца. Свештеници обје конфесије настојали су да задрже своје вјернике, али и да придобију оне који су припадали другој конфесији, па су имали знатног утицаја приликом склапања ових бракова. Уочљиво је да је мали број дјевојака прије удаје примио вјеру младожење, али не под утицајем свештеника, већ превасходно због либералних схватања младожење. На основу расположивих података може се закључити да је највећа већина ових бракова закључена непосредним упознавањем младенаца или преко рођака и пријатеља, а не посредовањем родитеља. Родитељи младића, због удаљености и степена развијености саобраћајних комуникација и преноса порука, нијесу могли непосредно одлучивати о изабраници свога сина нити учествовати у свадбеним обичајима. У Боки Котоској свадбени обичаји били су бројни и разноврсни: од прошње, преко преузимања прђије, здравица, до одласка у посјету родитељима дјевојке, кумовима. У случају ових бракова обичаји су се примјењивали сходно захтјевима средине, али и жељама једне и друге стране, настојећи да се ипак задовоље обје стране, како не би дошло то тежих конфликта, па евентуално и до незакључења брака. Треба нагласити да је до склапања брака често долазило и из економских разлога. Стално запослење и редовна мјесечна примања младожење или друга економска стабилност, били су значан фактор који је утицао на дјевојчину страну, посебно ако је дјевојка прешла, по мјерилима средине, животну доб за удају. Са стране младића, разлози су били скоро индентични. Колико су год обје конфесије биле затворене унутар свога чланства и колико је год био велики утицај свештенства – не само на младенце, већ и на родитеље, склапање брака међу припадницима двије конфесије није могло бити спријечено и због позитивних црквених и грађанских прописа, уколико је вјерска припадност уопште била сметња. Родитељи су долазили преко родбине, познаника и личним сазнањима до података о моралним одликама, здравственом и економском стању будућих брачних другова своје дјеце, али не до података само о њима, већ и о њиховим чланова породице. Родитељи дјевојака православне вјере, које су се удале за младиће католичке вјере досељене у овај крај, нијесу имали ту могућност. Удајући се за досељене младиће, дјевојке/супруге, нијесу биле у могућности, осим у ријетким изузетцима, као њихова дјеца, да упознају родитеље и родбину свога супруга и оца, док је женина/мајчина породица била веома присутна у њиховом животу. Одлазећи за божићне, ускршње празнике и крсну славу у род, жена је са собом водила и дјецу, а претпоставља се да је и супруг, више или мање, посјећивао своју тазбину. Мајка је била та која је водила бригу о васпитању дјеце, одржавала обичаје средине у којој је био васпитан њен муж, у мјери зависној од његових хтијења, али је истовремено, колико је то било могуће, одржавала и традиционално понашање стечено у роду. Жена је, на примјер, ако није одлазила у род или га није имала, на дан свога Бадњег дана постила или на Божић скухала бољи

ручак. У релевантном времену, одлазак на службу божју, био је редован недељом и празницима за све чланове породице, посебно у урбаним срединама због близине цркве. Црква је била и мјесто окупљања, прије и по завршетку црквених обреда и мјесто разговора, али и мјесто упознавања. Поред одласака у мајчин род, дјеца из ових бракова су са мајком често посјећивала и њену цркву, што је, уз напред наведено, имало утицаја на њихов духовни развој, нарочито на поштовање, рационалније просуђивање и прихватање туђих разноликости. Ови бракови, у датом времену и простору, морали су савладати многе препреке које се нијесу постављале пред бракове чија су оба брачна друга припадала истој вјероисповјести. Прва препрека је била ускладити односе два свештеника, затим крштење дјеце, одржавање обичаја, дружења са родбином и пријатељима обје стране, одлазак у цркву, а проблеми су се могли јавити и приликом сахране. Жене су сахрањиване у гробници супруга, која се налазила у гробљу у коме су сахрањивани припадници конфесије којој је припадао супруг. До прије једне деценије у овом крају, ако жена није припадала конфесији којој и супруг, приликом сахране би њен свештеник обавио опјело и отпратио покојницу до гробљанских врата, а до гробнице би је пратио свештеник конфесије којој је припадао њен супруг. Данас, углавном, покојницу прати и обавља вјерске обреде само њен свештеник.

Вјековни заједнички живот православних и католика, њихово комшијско, па и пријатељско дружење и родбинско повезивање, резултирало је преплитањем многих животних догађања. Тако су капетани једрењака обје вјероисповјести, враћајући се са далеких путовања, паљбом из топова испред манастира Савине захваљивали за свој сретни повратак. Извјестан број католика редовно је на Госпођиндан, 28. августа, посјећивао цркву манастира Савине, док је извјестан број православних посјећивао католичку цркву Светог Антуна у граду. Деценијама је у неколико кућа, у којима је домаћин био православне а домаћица католичке вјере, прекађивао – поред православног – и католички поп. Ова пракса је настављена и након смрти супружника, иако међу потомцима нема католичких чланова породице, као што је настављено прекађивање куће рођака, једног од горе наведених, гдје такођер нема чланова породице католика.

Из изнесеног се може закључити да је склапање бракова међу припадницима двије вјероисповјести и са лицима из других средина било позитивно и доприњело вјерској толеранцији, прожимању различитих култура и обичаја, прихватању различитих погледа на друштвени, па и политички живот, а све то је утицало да су политичка и друштвена превирања, посебно у екстремним временима, рјешавана знатно рационалније, позитивније, без бројних жртава на вјерској основи.

Свестранијим проучавањем свих сегмената народног живота у Боки Которској током 18. и 19. и прве половине 20. вијека дошло би се до валиднијих сазнања о томе колико је орођавање међу припадницима двије вјероисповјести, али и са особама из других средина, доприњело прожимању културних модела истока и запада и уобличавању цјелокупног живљења.